

ASKERİ MOTİVASYONDA MÜZİĞİN ÖNEMİ (Araştırma Makalesi)

Serkan DEMİREL (*)

Öz

Askerlik, Türklerin doğuştan gelen bir özelliğidir. Zengin bir geçmişe sahip olan Türkler, tarih boyunca askeri motivasyon için müziği kullanmıştır. Araştırmanın amacı, askeri motivasyon aracı olarak müziğin kullanımına ilişkin genel bir inceleme yapmaktır. Tarama yöntemiyle yapılan araştırmada hem Türkler hem de Dünya’da askeri motivasyon olarak müziğin kullanımına yönelik incelemeler yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda hem prestij göstergesi hem de askeri motivasyon olarak kullanılan müziğin özellikle Türk toplumlari adına askeri başarılarında katkısının olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Askeri motivasyon, Askeri müzik, Askerlik ve müzik, Askeri bando, Savaş ve müzik.

The Importance of Music in Military Motivation

Abstract

Soldiering is an congenital feature of The Turks. The Turks, who have a rich past, have used music for the motivation throughout the history. The aim of the research is to make a general review of the use of music as a military motivation tool. In the research conducted with the method survey, investigations were made on the use of music as a military motivation both in the Turks and in the world. As a result of the research, it has been observed that music, which is used both as a prestige indicator and as a military motivation, contributes to military successes, especially on behalf of Turkish societies.

Keywords: Military motivation, Military music, Military and music, Military band, War and music.

*) Dr., Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
(e-posta: sekole@gmail.com), ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3459-2836>

1. Giriş

İnsanoğlunun başarısının temel unsuru, azim ve kararlılıktır. Motivasyon ise bu süreçte bireyi hem ruhsal açıdan desteklerken aynı zamanda başarıya giden yolda içsel bir tetikleyicidir. Motivasyon kaynaklı başarı tesadüf değildir. Askeri alanda başarının da temelini oluşturan motivasyon kavramı, araştırmacılar tarafından es geçilmemiş muhabere gücüne katkıda bulunan önemli bir faktör olarak görülmüştür.

“Bir toplumun muharebe gücü, personel ve malzeme mevcudu, silah ve teçhizatın cinsi, hareket kabiliyeti, komuta kontrol unsurlarının iyi çalışması, lojistik, eğitimin kalitesi, liderlerin ehliyeti ve askerlerin savaşıma azmi gibi faktörlere bağlıdır” (Oetting, 2015, s. 48). Diğer bir ifade ile muharebe gücü, fiziki şartlar ve ruhsal gücün birleşimidir.

Eski Greklerin komutanı ve filozof olan Xenophon, MÖ 401 yılında ruhun gücünden bahsetmiştir (Goulart, 2006). Prusyalı general ve askeri teorisyen Carl von Clausewitz’ in “savaş üzerine” adlı kitabında “bir zaferin ahlaki izlenimleri dikkate alınmadan, zafetin etkileri açıklanamaz” fikrini savunmaktadır (Goulart, 2006). Napolyon’a (1769-1821) göre “Harp Sanatı, bütün olasılıkların önceden değerlendirilmesinde ve hangi olayların rastlantıya bırakılabileceğinin matematiksel olarak hesaplanmasında kendisini gösterir. Her şey psikolojik nedenlere bağlıdır, taktik düşünceler ikinci derecede rol oynarlar” (Oetting, 2015, s. 13). Clausewitz, moral gücünün, fiziki güce üstün olması ile ilgili araştırmalar yaparak geçmişte uygulanan savaş teorilerinin sadece fiziki güç ile ilgili bölüm üzerinde durduğunu, buna rağmen savaşta hesaplamaların sadece birliklerin sayısı üzerine değil, aklın ve duygunun, cesaret ve yiğitliğin önemli olduğunu ileri sürmüştür (Oetting, 2015). Atatürk, balkan savaşı sonrası gördüğü hatalar üzerine “zabit kumandan ile hasbihal” isimli bir eser yazarak değerlendirmelerini ortaya koymuştur. Atatürk’e göre askeri düşünce hayatında “akılcılık, bilim ve teknoloji, moral, disiplin, eğitim, kahramanlık ve fedakârlık” gibi birtakım olmazsa olmazlar vardır (Doğan, 2004). Tüm bu görüşler doğrultusunda hayatın bütün safhalarında önemli olan motivasyonun, askerlik içinde de büyük bir yeri vardır. Bir savaşın sadece fiziksel şartlarda düşünülmesi, şüphesiz başarı sağlanması anlamına gelemaz. Fiziksel şartların yanında mental hazırlık, yani düşünsel hazır bulunma durumu, hayatın her safhasında olduğu gibi askeri alanda da büyük bir güçtür. Bu gücü elinde bulunduran ve gerektiği gibi bu gücü kullanabilen toplumlar için büyük bir avantaj söz konusudur.

Motivasyon genel anlamda istemek ve yapmak fiillerinin bir arada bulunması (Oetting, 2015) ile kişinin bir işi istemesi için geçen süreçten ibarettir. Oetting, askerlerin motivasyonunu, onların bir işi yapmak ya da yapmamak anlamında, belirli bir davranışa yönelten güdüler (Oetting, 2015) olarak tanımlamıştır. “Motive edici” ve “durumu koruyucu” iki faktörden oluşan çift faktör teorisini öne süren Herzberg, bir işin daha iyi yapılması için motive edici faktörlerin harekete geçmesi için durumu koruyucu faktörlerin iyi çalışması gerektiğini (Oetting, 2015) vurgulamıştır. Dolayısıyla motivasyon, bir işin daha iyi yapılması için olmazsa olmazdır. Düşünsel gücün bu denli önem arz ettiği askeri faaliyetlerde, bir motivasyon aracı olan müziğin gücünden yararlanılmıştır.

Yüzyıllar boyunca, müzik insanların yaşamında önemli bir araç olmuştur. Eski çağlardan günümüze kalıntılar göstermektedir ki, müzik yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. MÖ 12000’li yıllarda Gobustan petrogliflerinde toplu oyun oynayan insanlar (Güven, 2013) o dönemde müziksel etkinliklerin var olduğuna işaret etmektedir. “Eski çağlarda, insanlar yapacağı işi önceden ya da sonradan gösteri olarak gerçekleştiriyordu. Bu gösterinin nesnel amacı, o işin daha iyi yapılabilmesini sağlamaktır” (Thomson 1987’den akt. Güven, 2013, s. 9). “Ava çıkmadan önce yapılan gösteri, topluluğun güven duygusunu arttırıyordu” (Fischer,1980’den akt. Güven, 2013, s. 9). İnsanlar, toplulukları motive etmek için törenler düzenlemekte, toplulukları bir arada tutmaktaydı. O zamandan beridir motivasyon aracı olarak kullanılan törenler, günümüze kadar gelmiş, kültürel olarak toplumların göstergeleri olmuştur.

Askerlerin savaş öncesi, savaş sırasında ve savaştan sonra olmak üzere 3 ayrı zamanda motivasyona ihtiyacı vardır. Savaş öncesinde, askerlerin savaşa hazırlanma motivasyonu, savaş sırasında savaşıma azmi ve gücüne destekte bulunmaktadır. Savaş sonrası ise hem halkın motivasyonunu hem de askerler üzerinde kahramanlık hikayelerinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için askeri motivasyon kullanılır. Müzik, birçok alanda insan yaşamının parçası olmakla birlikte, motivasyon aracı olarak da kullanılmaktadır. Savaş öncesinde askerlerin düşünsel hazırlığına katkıda bulunan kahramanlık temalı müzikler, savaş sonrası kahramanların halkla bütünleşmesini sağlayıp barış sürecinde toplumsal bütünleşmenin temelini oluşturur.

Günümüzde zaman zaman kitleleri manipüle etmek için kullanılan müzik, toplumun dürtülerini tetikler, ortak fikirlerin ve toplumsal faydanın ortaya çıkmasını sağlar. Tarihsel süreçte temeli eski zamanlara dayanan bu motivasyon tekniği, günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Buradan hareketle, araştırmanın amacı askeri motivasyon aracı olarak müziğin kullanılmasına ilişkin genel bir inceleme yapmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır.

- Dünyada askeri motivasyon için müzik kullanımı nasıldır?
- Türklerde askeri motivasyon için müzik kullanımı nasıldır?

2. Yöntem

Geçmişten günümüze hem Dünyada hem de Türklerde askeri motivasyonun kullanılmasına ilişkin gözlemlerin olduğu bu araştırma tarama yöntemi ile yapılmış betimsel bir çalışmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumun içindeki herhangi bir değişiklik olmaksızın gözlemleyip belirlenmesi amacını güder (Karasar, 2013).

Araştırma Etiği

Araştırmanın literatür tarama, veri toplama, analiz ve rapor aşamalarında, bilimsel etik kurallarına uygun davranılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bilgiler, kaynaklarda gerektiği şekilde kullanılmış ve intihal programıyla taranarak gerekli şartın sağladığı tespit edilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Dünyada Askeri Müziğin Kullanımına İlişkin Bulgular

Tarihin en eski zamanlarından beri askerlerin motivasyonu, toplumun ihtişamı ve prestij göstergesi için müzik toplulukları kullanılmaktadır. Birbiri ardına gerçekleşen savaşlar ve birbirinden etkilenen toplumlar sonucunda, askeri müzik çalgıları da benzer şekillerde farklı toplumlarda görülmeye başlamıştır. Sanayi devrimi ve teknolojinin gelişmesiyle, çeşitli farklılıklara maruz kalan çalgılar, ne kadar değişiklik geçirirlerse geçirsinler tarihsel süreçte askerin moralini sağlamak için kullanılmaya devam edilmiştir. Türkler’de askeri motivasyon için müzik kullanımı bölümünde daha ayrıntılı incelenecek olan bu konu, genel hatlarıyla Türkler dışında kalan toplumların bu aracı nasıl kullandıklarına yönelik analiz mahiyeti taşımaktadır.

Savaş borusuna ait ilk arkeolojik belge Mısır’ın “Yeni imparatorluk” çağında, Milat’tan önce 1600-1100 yılları arasına dayanan bir dönemde bulunmuştur (Gazimihal, 1955). Eski Mısır, Eski Yunan, Romalılar, Orta Asya, Amerikan yerlileri ve birçok diğer kültürlerde trompet ve davul ile savaş tasvir edilmiştir.

Aristo, savaş zamanlarında tabılhane çalınmasının düşmana korku saldığını söyler. Ayrıca sadece insanlar değil, savaşta kullanılan hayvanlar da musikiden etkilenmişlerdir. Türklerin askeri müzikte kullandığı Tabılhaneler, Osmanlı ordularının Tuna’yı aşmasından sonra Avrupa’da da kullanılmaya başlanmıştır (Gazimihal, 1955). Haçlı seferleri sırasında Müslümanların haçlılardan daha fazla çalgıları kullanması, onlara taktiksel bir üstünlük sağlamıştır. Eski Çin, Mısır ve Moğol ordularının kullandığı davul, savaş alanlarına Avrupa’da 12. haçlı savaşları ile yayılmıştır (Norris, 2012).

Şekil 1. 1400-1600 lü yıllarda davul.

M.S. 1400-1600 lü yıllara dayanan yukarıdaki şekil, Sebald Beham tarafından yapılmıştır. Savaşta askeri teçhizat olarak kabul edilen davul ve flüt zamanla savaşın sembolü haline gelmiştir.

Şekil 2. Naker.

Arapça naqqara sözünden türetilen naker kelimesi, Avrupa’da orta çağda kullanılmaya başlamıştır.

1800 lü yıllarda borazanın da İngiltere’de savaşta kullanılmaya başlaması ile askeri müzik alanındaki çalgı sayısı artmıştır. Böylelikle süvari gibi birliklerin hareketleri borazan ve davullarla yönlendirilmiştir (Dobney, 2021).

Kökeni M.Ö. 2000 yıllara dayanan bugünkü modern trompet, orta çağda askeri amaçlarla kullanımının yanında bir sinyal aracı olarak da kullanılmıştır.

Şekil 3. Eski trompet (Anafil).

Orta Asyada'da çok eski zamanlarda kullanıldığı bilinen boru (Çokamay, 2012), yüksek sesi sayesinde askeri müzik alanında kullanılan bir çalgı olmuştur. (Vural, 2016). Orta çağda kralları ilan etmek için kullanılan trompetin önemi o denli büyüktür ki, kralın mührü yerine geçer. 17. yüzyıl zamanlarında ise, askeri müzisyenler kraliyet ailesinin saygın bir üyesi olmuş müzisyenlik onurlu bir meslek haline gelmiştir. Böylece askeri alanda kullanımı yaygınlaşan ve gelişen askeri müzik çalgıları da gelişmiştir. Öncelikle Fransızlar ve İngilizler, 1600 lü yılların ikinci yarısından itibaren askeri müzik alanında yeni çalgılar denemişler ve askeri alanda yenilikler ortaya çıkarmışlardır. İngilizler, ayrıca askerlerin birlikte hareket etmesi gibi birtakım komutlar için de askeri müzikten yararlanmışlardır.

Avrupalıların Osmanlı ile kurdukları sürekli temaslar neticesinde, askeri bandolar Osmanlı'da kullanılan gibi şekillenmiştir (US Army Element, 2021).

Sanayi devriminin getirdiği yenilikler ve ekonomik değişimler neticesinde tarihsel olarak gelişimine devam eden askeri bandolar, askeri motivasyon için çok büyük bir araç olmuştur. Bununla birlikte, savaş kazanılmasında bir avantaj olan askeri müzik motivasyonu, kimi zaman da değişik şekilde yaklaşımlardan etkilenmiştir. Öyle ki 1746 yılında Prens Charles Stuard'ın savaşta yenildikten sonra, yenilginin faturasını çalgılara çıkardığı ileri sürülmektedir (Trotter, 2021). Her ne kadar tarihsel olarak bunun gibi örnekler mevcut ise de müzik, gerek asker motivasyonu için, gerekse birliklerin sevk ve idaresi için önemli görülmüş, savaşta olmazsa olmaz bir araç olarak düşünülmüştür.

1521 tarihli Libro della arte della guerra (Savaş Sanatı) adlı incelemesinde Niccoló Machiavelli, komutanın trompet aracılığıyla emir vermesi gerektiğini, çünkü delici tonu ve yüksek sesinin, savaş kargaşasının üzerinde duyulmasını sağladığını yazmıştır. Machiavelli, süvari trompetlerinin belirgin şekilde farklı bir tınıya sahip olduğu için çağrılarının piyade ile ilgili olanlar ile karıştırılmaması gerektiğini öne sürmüştür. Davul ve flütler, yürüyüşte ve savaş alanında piyade manevraları sırasında disipline yardımcı olmak için en yararlı olanlardır. İki savaş kuvvetinden biri, trompet ve davul sesiyle harekete teşvik edilmedikçe düşmana saldırmamaktadır (Trotter, 2021).

Savaş sırasında ortaya çıkan kargaşa, gürültü ve anlaşılmasız emirler, trompet gibi yüksek rezonansa sahip çalgılar ile kolay bir şekilde sağlanabilmiştir. Bu avantajı kullanabilen toplumlar, askeri alanda diğer taraftan üstün olmuştur. Kimi zaman bu aracı farklı bir şekilde kullanarak karşı tarafın avantajını kendine çevirebilen taraflar da olmuştur.

1708'de Quanedre Muharebesi sırasında Fransızların geri çekilme marşını çalan Alman Kuvvetleri Fransız ordusunun bir kısmının çekilmesini sağlayarak (Trotter, 2021), müziğin manipülasyon aracı olarak kullanılmasına örnek olmuşlardır. Bununla birlikte müzik aracılığı ile askeri motivasyonun tam ters şekilde kullanılarak barışı tetikleme de tarih sayfalarında bulunan bir örnektir. Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlar ve İngilizler, karşıt siperlerden birbirlerine şarkılar söyleyerek savaşın etkisinin azalmasına yol açmışlardır. 1914 Noel ateşkesi olarak bilinen bu olay ile bir dizi geçici ateşkes yapılmış ve sonrasında askerler birbirleriyle savaşmak istememişlerdir (Weintraub, 2001). Avrupa'da

birçok ünlü besteci de kendi ülkeleri adına prestij ve manipülasyon için besteler yapmış, kendi eserlerinin farklı amaçlar için kullanılmasına göz yummuştur.

3.2. Türklerde Askeri Motivasyon İçin Müzik Kullanımına İlişkin Bulgular

Ordu ve millet kavramının hep birlikte olduğu, “Her Türk Asker Doğar” sözünün küçük yaştan itibaren benimsendiği, savaşçı bir toplum olan Türkler’in askeri motivasyon için müzik kullanımı, kazılarla elde edilen belgelerle de kanıtlanmıştır. Cesaretlerini davulun titreşimiyle bileyen Türkler, savaş taktiklerini davul ile duyurmuş ve davulu ordunun etkin bir silahı olarak kullanmışlardır (Vural, 2013).

Ögel’e göre “Türkler, müziği zevk, neşe ve üzüntü gibi hislerin ifade edilmesinden fazlası olarak görmüş, devlet ve millet birliğini oluşturan, halkı uyaran, savaşta orduya milli duygular veren, yürüyüş ve hareketleri düzenleyen bir kültür sembolü olarak kullanmışlardır” (Ögel, 1986, s. 4-5). Ögel, Hakanlık kösünü, davul takımı ve mehteri birer ordu birliği olarak vurgulamıştır.

Şekil 4. Köş, boru ve mehter.

Hakanlık veya komutanlık sancakları barışta askeri disiplini oluşturan, eğitimi düzene sokan, savaşta ordunun çıkış, hareket ve duruşunun vazgeçilmez bir parçası olmuştur

(Ögel, 1986). Gazimihal' e göre, Türk ordusunun her zaman bayrak kadar mukaddes saydığı müzik, savaş alanlarında top ve tüfek gümbürtüleri kadar zorunlu olarak görülmüş, askeri törenlerin başlıca kahramanı olmuş ve Türk savaş tarihinde adından söz ettirmiştir. Türk kültürü kadar eski olan Türkler'de askeri müzika, güney ve batıya doğru Türkistanlılar (Gazimihal, 1955) ile yayılmıştır. Savaşlarda, hakanın yanında bulunan ve yüksek sesiyle ordunun hareketini yönlendiren bir çalgı olan kös, gök gürültüsü gibi yüksek sesle, ilahi güçler ile bağdaştırılarak insanın içini titrettiğine inanılmıştır (Ögel, 2019).

Tarihi bu kadar eskilere dayanan askeri müziği, Türk toplumlarında tarihsel olarak incelemek gerekmektedir. Türklerin tarihsel olarak 5000 yıl öncesine dayandığı bilinmektedir. Hunlar, bu tarihsel süreçte en yoğun olan çalışmaların olduğu topluluktur. Bu sebeple tarihsel incelemeye Hun döneminden başlanmıştır. Savaş alametleri olarak bilinen tuğlar, Hun döneminde önemli birer savaş aleti olarak kabul edilmiştir. Önemi Çin kaynaklarında bile vurgulanan Tuğ takımı, Hakanın otağının önünde durmuş, ordunun hareketlerini hakanın komutlarına göre yönlendirmiştir (Vural , 2013).

Şekil 5. Hunlarda hakanın otağı ve tuğ takımının yeri (Ögel, 1986, s. 27).

Hun halkı, savaşta çalınan davulların ilahi güçler tarafından çalındığını, seslerinin ise gök gürültüsü gibi birtakım olaylar gibi insanların içlerini titrettiğine inanmıştır (Ögel, 1986). Müzik Hunlarda hem günlük hayatın bir parçası hem de devlet törenlerinin ayrılmaz bir ögesi olmuştur (Vural, 2013). Zamanın iki ezeli rakibi Hunlar ve Çin ordusu, kendi aralarında birçok savaş yapmıştır. Bu savaşlarda Hunlara, askeri motivasyon ve askerlerin sevk ve idaresi için kullandıkları tuğ ve davul bir avantaj sağlamıştır. Kaşgarlı Mahmut da kös ve davulun 11. Yüzyılda öneminden bahsetmiştir (Ögel, 1986). O dönemin kutsal olarak görülen kös ve davulu, sadece askere moral vermekle kalmamış, aynı

zamanda bir prestiji Hakan'ın olarak otağın yakınında yer almıştır. Hun ordularını savaşa teşvik eden kahramanlık öykü ve destanları kopuz eşliğinde ozanlar tarafından çalınırdı. Askerlerin motivasyonunu yükselten bu müzisyenler askeri müzisyen olarak değerlendirilmiştir (Vural, 2013). Hunlar'ın askeri müziği bu denli avantajlı bir hale getirmesi Çinlileri, Hun müziğini taklit ederek askeri alanda onları da bu avantajı kullanmaya itmiştir. Çin ordusu, Hunlar'dan öylesine etkilenmiştir ki, onlara karşı ilerlerken bile davul ve çan ile askerlerini sevk ve idare ederek (Ögel, 1986) askerleri için avantaj sağlamayı amaçlamıştır.

552-742 yılları arasında yaşayan Göktürkler, devlet, toplum yapısı ve kültür özellikleri olarak Hunlara benzer nitelikte olmuştur (Vural, 2016). Orhun yazıtlarında da ilk yazılı tespiti bulunan Tuğ ve Köbürge kelimeleri (Vural, 2013), o dönem askeri müziğin ne kadar önemsendiğinin göstergesidir. Devletin bir parçası olan tuğ takımları, törenlerin ve savaşların vazgeçilmez bir aracı olmuştur.

Yerleşik yaşama geçen Uygurlar, Hunlara kadar uzanan askeri müzik geleneğini devir almışlardır. Kendinden önceki Göktürkler'in müzik mirasını da geliştirmişlerdir (Vural, 2016). Zurna, Uygurlar döneminde askeri amaçla kullanılmaya başlanmıştır. Böylelikle savaşlarda karşı tarafı ürkütme, kendi askerine moral vererek coşturma gibi işler görülmektedir (Vural, 2016). Önceleri büyük baş hayvan veya keçi boynuzundan, sonrasında bakırdan yapılan "burğa" isimli çalgı, Uygurlar döneminde kullanılmıştır (Arslan ve Öger, 2008). Bir bakıma modern trompetin eski şekli olarak da bilinen bu çalgı nefir, boru gibi isimlerle de anılmıştır (Vural F. G., 2016).

Şekil 6. Nefir.

Türker'in İslamiyet'i kabulünden sonra tören geçişlerinde askeri müziğin kullanılması, Selçukluların Anadolu'nun büyük kısmını aldıktan sonra devletin ilan etmesine kadar gitmektedir. Hükümdarlık alametleri arasındaki nebet, günde beş vakit saray kapısında ya da hükümdarın çadırı önünde çalınan musiki parçası olmuştur (Merçil, 2007). Bu dönemde askeri motivasyonun yanında hükümdarlık sembolü olarak da kullanılmış olan askeri müzik çalgıları, aynı zamanda hakimiyet alameti olarak da kullanılmıştır. Savaşlarda bir silah olarak kullanılan nebet müziği ile savaşlardaki üstünlük artmıştır. Selçuklu-

lardan sonra devam bu gelenek hem Osmanlı'da hem de Türkiye Cumhuriyeti'nde farklı isimlerde de olsa devam etmektedir (Vural, 2013).

Selçuklu Sultanı 2. Gıyasettin Mesut, Osman Gazi'yi kendi ülkesine saldırmadığı için bütün beylerin amiri tayin etmiş ve askeri müzik çalgıları olan tabl, alem ve nakkare (Erendil, 1992), göndermiştir. Osmanlıların bağımsızlık ilanı olan bu olay askeri müzik topluluğunun ilk örneğidir (Vural, 2013). Osmanlı döneminde birçok savaşta askerin yanında bulunan askeri müzik topluluğu mehterin, dosta güven düşmana korku salan bir özelliği olmuştur. Savaş alanında çaldığı melodilerle başarıda büyük payı bulunan bu topluluk, barış zamanında da halkın moraline katkıda bulunmuştur. Türkler, özellikle savaş sırasında çengi harbi olarak bilinen Türk müziğinde bir ritim şekli olan bir usül kullanmışlardır. Savaşta Türk askerlerine moral veren bu önemli usül, mehter müsikisinde ve özellikle hücum sırasında çalınan parçalarda çok kullanılan yürük bir usüldür (Özcan, 1993). Osmanlı'da askeri müziğin moral için kullanımlarından en iyi örnek İstanbul'un fethi sürecinde kullanılan mehterde görülmektedir. "Fatih İstanbul'un surlarının önüne geldiği zaman, 300 kişilik mehter takımında 100 zurna, 70 davul durmadan mehter havası çalarak, kalp ve ruhları çüş u huşura getiriyorlardı. Okmeydanı'nda bulunan ikinci mehter Haliç surlarına hücum eden kıtaların harp şevkini arttırıyordu" (Şahiner'den akt. Vural, 2013, s. 110). Osmanlı devletinde, bütün savaşlarda mehterin rolü olmuştur. Tarihsel incelemelerde, Mercidabık savaşı, Mohaç Meydan Muharebesi, Kanuni'nin Macaristan seferi gibi örneklerde görülebilen bu rol, Osmanlıda askeri moral için müziğin kullanımının yüksek olduğuna işaretler. Mehterin Osmanlı döneminde önemli sayılmasının en büyük göstergelerinden biri de, sancağa atanan şehzadelerin, yanında mehteri de götürmesidir. Şehzadenin yeni atandığı yere atamasını haber veren mehterdir. Şehzadelerin orduyu komuta ettiği zamanda bile kendi emiri altında bulunan mehteri de kullandığı bilinmektedir. Osmanlı döneminde bir çok savaşta görev alan mehter ile Türkler düşmanlarına korku salmalarına rağmen, Mozart ve Beethoven gibi ünlü besteciler bu müzikten çok etkilenmiş ve "ala turca" usülü morifler kullanmışlardır.

II. Mahmut'un Yeniçerilerin yerine yeni bir ordu kurmasından sonra, yeni kurulan ordunun yürüyüşlerinin eski askeri bandoya uymaması bu tarihi topluluğun ortadan kaldırılmasına yol açmıştır. Avrupa'da olan bandolara benzer bir bando kurulması amacıyla yerli kadrolar yetiştirilene kadar Giuseppe Donizetti ve Callisto Guatelli gibi yabancı uzmanlardan faydalanılmıştır. Bu süreçte Muzıka-i Humayün adıyla yeni bir bando kurulmuştur. Askerin motivasyonunun sağlanması için kurulan bu yeni müzik topluluğu, zengin mirası Türk Kültürünü temel almış ve yeni bir sistemle kurulmuştur.

Ülkedeki birçok müzik kurumunun da temelini oluşturan ve Cumhuriyet kurulduktan sonra Riyaset-i Cumhuriyet Musiki Heyeti adını alan ve bu zengin kültüre sahip olan müzik topluluğu, tarihsel süreçte Kurtuluş savaşından, Sakarya savaşına kadar birçok yerde askerin motivasyonuna destek sağlamıştır. Yunanlıların İzmir'i işgal ettikten sonra Rumlar tarafından bayraklarla karşılanması, Yunan bandosunun ise Yunan marşlarını çalarak halkı galeyana getirmeye çalışması (Tekir, 2019), 1920 yılında İstanbul'u işgal eden işgalci bandosunun İstanbul sokaklarında işgalci askerlerle yürüyerek halkı kışkırtması,

manipülasyon için önemli örneklerdir. Kurtuluş savaşında Yunan bandosu ve Türk Bandosunun karşılıklı olarak müzik ile yaptığı güç gösterisi (Özakman, 2005), müziğin farklı boyutlara geldiğinin göstergesidir.

“Araştırmacılar, Türk ordusunun diğer kavimlerin askeri yapılarından farklı olan üç yönünü tespit etmişlerdir: Türk ordusu ücretli değildir. Türk ordusu daimîdir. Türk ordusu temelde elde süvarilerden oluşur” (Ögel, 2019, s. 214). Tarih sahnesine çıktığından beridir Türkler, askeri alanda müzik olgusuna önem vermişlerdir. Askeri müzik çalgılarına anlamlar yükleyip devlet sembolleri haline dönüştürmüşler, nesilden nesile aktarılan kültür ögesi yerine koymuşlardır. Orta Asya’da ortaya çıkışından Anadolu’ya gelinceye kadar hayatının bir köşesinde bulunan askeri müzik, Türkler için düşmana korku salan dosta güven veren bir askeri silahtan fazlası olmuş, barış zamanında kahramanlıkların yeni nesillere aktarılması misyonunu üstlenmiştir. Tarihsel süreçte bu büyük görevi üstlenen askeri müzik kavramı, günümüzde askeri bandolar çatısı altında profesyonel müzik eğitimi almış, sadece askerlikte yeterliği üst düzeyde değil, aynı zamanda müzik kültürü yüksek sanatçılardan oluşan askeri bando sanatçıları vasıtasıyla yürütülmektedir. Sadece bir sanatçıdan fazlası olan bu topluluklar, Türk ulusunun modern birer kültür temsilcisidir.

Türk milletinin sahip olduğu zengin tarihte askeri müzik özellikle savaşlarda motivasyon anlamında büyük rol oynamıştır. Günümüzde bu görevi askeri bandolar sürdürmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay Başkanlığı (2005)'a göre günümüzde askeri motivasyon için görevli olan askeri bandoların faaliyetleri şunlardır;

- Garnizondaki törenleri icra etmek; Garnizonda bulunan bayrak ve sancak törenleri, karşılama törenleri, cenaze, yemin ve diploma törenleri, açılış kapanış törenleri, madalya tevcih törenleri, milli bayramlar, kurtuluş ve anma törenleri, özel törenler, festivaller ve müzikal etkinliklerden oluşan törenleri icra etmektir.
- Resmi Kurum ve özel kuruluşlar tarafından düzenlenen tören ve faaliyetlere katılmak; mülki ve idari makamlarca halkın doğrudan katılımını sağlayan festivaller, üniversite, okul gibi sivil kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen etkinlikler, yabancı temsilcilikler, resmi ve özel yayım kuruluşları ile ilgili etkinliklere katılmaktır.
- Yurt dışında icra edilen etkinliklere katılmak; Yurt dışında icra edilen festival, yarışma ve müzikal etkinliklerdir.
- Konser faaliyetleri düzenlemek; TSK personeli ve ailelerine yönelik konserler, sivil halka yönelik konser ve etkinliklerdir (Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay Başkanlığı, 2005).

4. Sonuç

Araştırmada müzik ile sağlanan askeri motivasyon, tarihsel olarak değerlendirilmiştir. Tarihin en eski dönemlerinden günümüze kadar yapılan değerlendirmede, öncelikle dün-

yada müziğin bu amaçla kullanılması, sonrasında ise Türk kültürünün bir parçası olarak geçtiği aşamalara göz gezdirilmiştir. Elde edilen en önemli sonuçlardan birisi, askeri müzik taktik bir silah kullanılmıştır.

4.1. Dünyada Askeri Motivasyon İçin Müzik Kullanımına İlişkin Sonuçlar

Dünyada, özellikle askeri düşünürlerin bu konu üzerine fikirler öne sürmeleri sebebiyle öne çıkan müzik, gücünü tarihsel gelişiminden almaktadır. Sadece fiziksel güç ile savaşın kazanılmayacağını keşfeden toplumlar müziğin gücünü keşfetmiş ve bu avantajı savaş alanına dökmüşlerdir. Sadece eğlence veya o anki duyguların aktarılmasından fazlası olarak düşünülen müzik, savaş sırasında askerlere komutların iletilmesinden, savaş öncesi savaşa hazırlık sürecinde halkın ve askerlerin motivasyonunu yükseltmesine, savaş sonrasında ise halk ile askerin bütünleşmesi için yapılan törenlere kadar birçok görevi üstlenmiştir. Devletler, kendi müziklerini başka toplumlar üzerine manipülasyon aracı olarak da kullanmışlardır.

Dünyada askeri müziğin kullanımına ait ilk buluntular M.Ö 1600 yıllara dayanmaktadır. Eski Mısır, Yunanlılar, Romalılar askeri müzik çalgılarıyla tasvir edilmiştir. Haçlı seferleri sonrasında birçok şey gibi, Avrupa'ya Orta Asya'da kullanılan çalgılar yayınlamaya başlamıştır. Müslümanların taktiksel olarak askeri müziği kullanmasındaki başarısı burada büyük etkindir. Orta çağda, nakkarenin, boru Avrupa'da yaygınlaşmıştır. 17. yüzyılda askeri müzisyenlerin önemli kişiler sayılması çalgı gelişimi daha da hızlanmıştır. 1650 yıllarında Fransızlar ve İngilizler askerlerini savaş alanında komuta etmek için askeri müziği kullanmaya başlamıştır. Osmanlıda kullanılan haliyle şekillenen Avrupa'daki bandolar, sanayi devriminin ve teknolojik gelişmelerin etkisi ile gelişerek günümüzdeki şeklini almıştır. Avrupa'da askeri müziğin motivasyon aracı olarak kullanıldığı birçok savaş yaşanmış, kimi zaman ise manipülasyon aracı olarak kullanılmıştır.

4.2. Türklerde Askeri Motivasyon İçin Müzik Kullanımına İlişkin Sonuçlar

Türk kültüründe ordu, her zaman önemli bir kavram olmuştur. Bunun sebebi, Eski Türkler' in yaşadığı şehirlerin başkentine ordu sözcüğünü kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Kaşgarlı Mahmut' a göre "Ordu" hakanın oturduğu kenttir. Hakanın yaşadığı yerlerde asker ve sivil iç içe yaşadığı için kültürel anlamda asker ve sivil iç içe olmuştur. Günümüzde de ordu-millet kavramları birlikte anılmakta olup, millet ordusuz, ordu da milletsiz düşünülemez. Türkler bu düşüncelerini tarih boyunca sürdürmüşlerdir. "Her Türk Asker Doğan" sözü bu yüzden hayatın bir parçası olmuştur. Bu sebeple, askeri motivasyon için müziğin kullanılması Türk kültürünün bir parçasıdır. Tarihsel süreçte Orta Asya'ya kadar dayanan bu müzik kültürü, günümüze kadar gelmiş, askeri müzik ülkenin en önemli müzik öğelerinden birisi olmuştur.

Türklerde askeri müzik, insanlık tarihinin en eski Türk geleneklerinin görüldüğü Sümerler'den, hem günlük hayatın bir parçası hem de törenlerin vazgeçilmez bir öğesi

olan Hunlar'a, çaldıkları müziklerle düşmana korku, dosta güven veren Göktürklerden zurnay ve burgay gibi üfleme çalgıların savaşlarda kullanıldığı Uygurlar'a, nevbet geleceğinin başladığı Selçuklulardan, Avrupa'yı titreten mehter dönemindeki Osmanlı'ya ve tüm bu mirası devir alan Türkiye Cumhuriyetine kadar her dönemde önemli misyonlar üstlenmiştir. Kimi zaman savaşlarda askerleri coşturmuş kimi zaman karşı tarafın moralini bozmak için kullanılmıştır. Barış döneminde yine askeri amaçlarının yanında, halkın nabzını tutmuştur. Günümüzde modern bandolar, toplumların kültürlerini yansıtmaktadır. Bir askeri bandonun seviyesi, o ülkenin gelişmişlik seviyesi ile doğru orantılıdır ve kültürün de devamlılığını sağlaması açısından müzik kültürüne yön vermektedir.

Günümüzde her ne kadar teknolojinin gelişmesi ile savaş araçları gelişmiş ve çeşitlenmiş olsa da askeri müzik hala bir askeri üstünlüktür. Bunun en büyük sebebi ise insanın hala makineler ile yapılan bir işte bile önemi olması, dolayısıyla moral faktörünün insan üzerindeki önemidir. Askerlik sadece savaşta yapılan işler ile sınırlı değil, barış ve savaş sonrası da olmak üzere 3 değişik zamanda yürütülen faaliyetlerden oluşan bir meslektir. Dolayısıyla askeri müziğin de barış döneminde, savaş döneminde ve savaştan sonraki dönemde birtakım görevleri vardır. Ülke tanıtımını yurt içi ve yurt dışı faaliyetlerle yapan bu bandolar çeşitli festivallerle de ülkenin uluslararası prestijini yükseltmektedirler. Askeri morali ülke çağında aşımak için askeri personel moral konserlerinden diğer sivil kurum ve kuruluşların faaliyetlerine de katılan bu bandolar, eskilerdeki gibi karşılama törenlerinde de ülke kültürünün göstergesi olmaktadır. Savaş döneminde yapılacak işlerin barış döneminde yapılan faaliyetler ile ilgili olduğu fikri bilinen bir gerçektir. Askeri moral için de barış döneminde yapılan moral faaliyetlerinin savaş döneminde askeri cesaretlendireceği açıktır. Savaş sonrası faaliyetler ise, tam bir soğuk savaş hareketi olarak nitelendirilebilir. Bir kültür göstergesi olan müzik, toplumların kendisini göstermesi ve uluslararası sahnede kabul ettirmesi için büyük bir araçtır. Günümüzde bu aracı iyi kullanabilen toplumlar, diğerlerinden bir adım öndedir. Bu sebeple, askeri moral için kullanılan askeri bandolara gereken özen gösterilmelidir.

Kaynakça

- Arslan, M. ve Öger, A. (2008). Uygur Türkleri'nde bazı çalgılar ve Çin Kültürü'ne etkisi. *Türk dünyası incelemeleri dergisi*, 8(2), 9-16.
- Çokamay, B. (2012). Türkler'de bakır çalgı olarak boru'nun ilk kullanımı ve tarihçesi. *Türkiyat araştırmaları dergisi*, 445-449.
- Dobney, J. K. (2021). *Military music in American and European*. Web: https://www.metmuseum.org/toah/hd/ammu/hd_ammu.htm adresinden 20 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.
- Doğan, S. (2004). Savaş sosyolojisi açısından Atatürk'ün askeri düşünce ve görüşleri. *Istanbul journal of sociological studies*, 29, 133-142.
- Erendil, M. (1992). *Dünden bugüne Mehter*. Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı.

- Gazimihal, M. R. (1955). *Türk askeri muzikaları tarihi*. İstanbul: Maarif.
- Goulart, R. F. (2006). Combat motivation. *Military review*, 93-96.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Merçil, E. (2007). *Seççuklularda hükümdarlık alametleri*. Ankara: TTK.
- Güven, M. (2013). *Türk halk oyunlarının şamani kökenleri*. Erzurum: Fenomen.
- Norris, J. (2012). *Marching to the drums: A history of military drums and drummers*. Stroud, Gloucestershire: Spellmount.
- Oetting, D. W. (2015). *Motivasyon muharebe değeri*. İstanbul: Kastaş.
- Ögel, B. (1986). *Türk kültür tarihine giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Ögel, B. (2019). *Büyük Hun İmparatorluğu tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özakman, T. (2005). *Şu çulgın Türkler*. Ankara: Bilgi.
- Tekir, S. (2019). Yunan işgali öncesi İzmir ve çevresindeki Rum faaliyetleri. *Çağdaş Türkiye tarihi araştırmaları dergisi*, 29-61.
- Trotter, W. R. (2021). *Historynet*. Web: <https://www.historynet.com/the-music-of-war.htm> adresinden 7 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay Başkanlığı (2005), *Türk Silahlı Kuvvetleri Bando Hizmetleri Yönergesi MY 60-1*, Genel Kurmay Basımevi, Ankara.
- US Army Element. (2021). *A History of U.S. Army Bands*. Web: <https://irp.fas.org/doddir/army/armybands.pdf> adresinden 20 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.
- Vural, F. G. (2016). *İslamiyet'ten önce Türkler'de kültür ve müzik, Hun, Kök Türkler ve Uygur Devleti*. İstanbul: Ötüken.
- Vural, T. (2013). *Türklerde askeri müzik geleneęi tuğ, nevbet, mehter*. Konya: Çizgi.
- Weintraub, S. (2001). *Silent night: The story of the world war I christmas truce*. New York: The Free Press.